

ՅՈՒՇԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐ

Չորեքշաբթի 27 Հոկտ. 99

Առաւօտեան ժամը 10ին, Ազգային-եկեղեցական ժողովի հանդիսաւոր բացումը կը կատարուի վեհարանի հանդիսութեանց դահլիճին մէջ, Հայր Մերով եւ Զգործս Ձեռաց Մերոցով: Վաչէ Սրբազանը, երկիր առ երկիր տեղաւորուած պատգամաւորներուն ներկայութիւնը կը ստուգէ: Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի տեղակալը եւ Ազգային-եկեղեցական ժողովի նախագահութիւնը պաշտօնապէս մուտք կը գործեն եւ Հայաստանի հիմըն ու էջ Միածին ի Հօրէն յոռակայս կ'երգուին: Կաթողիկոսական Տեղապահը կը ներկայացնէ Հ.Հ.ի նախագահի տեղակալը որ կ'արտասանէ նախագահի ողջոյնի խօսքը: Ապա, Կաթ. տեղապահը կը կարդայ համառօտագրութիւնը իր զեկոյցին: Հ.Հ.ի նախագահի տեղակալը հրաժեշտ կ'առնէ: Շշուկներ կը շրջին, որ Հ.Հ.ի նախագահը վիրաւորուած է իր անձին ուղղուած ինքնադատութիւններէն եւ մերժած է անձամբ ներկայ ըլլալ:

Վաչէ Սրբազանին Ազգային-եկեղեցական ժողովի մասին կազմակերպական տեղեկութենէն ետք, Թորգոմ Պատրիարք օժանդակութեամբ Մեսրոպ Պատրիարքի կը հրաւիրուի ձեռնարկելու Ազգային-եկեղեցական ժողովի Դիւանի երկու Ատենապետներուն եւ երկու ատենադպիրներուն ընտրութեան աշխատանքին: Պատրիարք Սրբազանը կը կարդայ ժողովական հիմնական կանոնները, որոնց համաձայն կարգապահօրէն պիտի ընթանայ ժողովը: Կը բացատրէ փութները համարելու

դրութիւնը եւ կ'առաջարկէ որ հերթով՝ երկու Ատենապետի եւ ապա երկու Ատենադպիրի թեկնածութեան համար գրաւոր առաջարկներ ներկայացունեն: Հատուածական կողմնորոշումներէ թելադրուած, կարգ մը տարակարծութիւններէ ետք՝ բաց փութարկութեամբ Ա. Ատենապետ կ'ընտրուի Ակադեմիկոս Սեբեհյ Համարաճումեան եւ Բ. Ատենապետ՝ Դոկտ. Սիմոն Պալեան եւ Ա. Ատենադպիր՝ Տ. Արաքիւս Եպս. Մկրտչեան եւ Բ. Ատենադպիր Տ. Եզնիկ Եպս. Պետրոսեան:

Վաչէ Սրբազանը կը տեղեկացնէ թէ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի որոշումով՝ մի առ մի տրամադրութիւնը շօշափած է քոլոր Սրբազաններուն՝ իրենց թեկնածութիւնը դնելու առընչութեամբ եւ կը կարդայ անոնց անունները: Ի յայտ կու գայ, որ միայն Ներսէս Արք. Պօգապալեան եւ Գարեգին Արք. Ներսէսեան յօժարած են իրենց թեկնածութիւնը դնել. իսկ, Յուսիկ Արք. Սանթրուհեան դեռ չէ պատասխանած: Կ'որոշուի ստուգել այս պարագան ընտրութեան գործընթացին ձեռնարկելէ առաջ: Պատգամաւորներէն ռմանք արտաստվոր կը գտնեն Վաչէ Սրբազանին այս միջաւտութիւնը, որ կը հակասէ օրակարգի յաջորդական երեք փութարկութեանց նշումին: Իմ առաջին փորձառութիւնս է եւ կը մտածեմ թէ աւելի լաւ պիտի ըլլա՞ր եթէ նախկին ձեռով ամէն եպիսկոպոս թեկնածու նկատուէր առաջին փութարկութեան՝ փոխանակ. ընտրութենէն առաջ իրենց ուղղուած հարցումէն խրտչելու:

Ուրիշներ կը դժգոհին այս սահմանափակումէն եւ կը նախընտրեն՝ գէթ հինգ թեկնածուներէ քաղկացեալ ցանկ մը. կը ցաւին որ կատարուած իրողութեան մը առջեւ դրուած են: Գերագոյն հոգեւոր խորհուրդը ունի՝ իրաւասութիւնը նման ֆալլ մը առնելու. հարց կու տամ ես ինծի:

Կէսօրուայ դադարին, անակնկալ հանոյժը կ'ունենամ ողջագոյնելու երուսաղէմի աշակերտներէս՝ Եգիպտահայոց Առաջնորդ՝ Զաւէն Արք. Զինչիմեանին եւ պատգամաւոր Ստեփան Վարդանեանին, դպրոցական ընկերոջս՝ Կիւրեղ Եպս. Գարիկեանին: Իսկ Կիպրոսի աշակերտներէս՝ Ռուսահայոց Առաջնորդ՝ Տիրան Արք. Կիւրեղեանի ու իր եղբոր՝ Վանաձորի պատգամաւոր՝ Սահակին: Միասին կը քրքրենք անցեալի փառքը յիշատակները: Աշակերտներ կան որ հպարտ են իրենց ուսուցիչներով, եւ ուսուցիչներ ինծի պէս՝ որոնք հպարտ են իրենց ազգանունը աշակերտներով:

Ժամը Զ-ին յ.մ. կը սկսի կաթողիկոսական ընտրութեան աշխատանքը: Տաճարին մէջ: Բարձրախօսով մի առ մի կը կանչուին պատգամաւորները. տաճարի մուտքին՝ ցոյց կու տան իրենց ինքնութեան փառքերը եւ կը գրաւեն իրենց նշանակուած աթոռները: Բոլոր 451 պատգամաւորներու տեղաւորումէն ետք, կը կոչուի Տաճարին մայր դուռը եւ հաւաքական եղովմատութեան արարողութենէն ետք, իւրաքանչիւր պատգամաւոր կը հրաւիրուի ստանալու իր ֆուէթուլը, որուն վրայ հայերէնով պաշուած են Ներսէս Արք.ի եւ Գարեգին Արք.ի անունները. նկատի ունենալով որ Յուսիկ Արք.ն ալ հրաժարած է իր թեկնածութիւնը դնելէ: Անթերի կանոնաւորութեամբ, Բ. Ատենապետի հսկողութեան տակ, իւրաքանչիւր պատգամաւոր Ա. Խորան կը յառաջանայ, ֆուէթուլը ին

վրայ երկու անուններէն մին կը ջնջէ, թուղթը կը ծալլէ եւ զայն անձամբ կը դնէ երկու Պատրիարքներուն առջեւ գետեղուած ֆուէթուլին մէջ: Գաղտնի ֆուէթուլները որ կը կատարուի երեք ֆուէթուլներու աշախուրջ հսկողութեան տակ՝ կու տայ հետեւեալ արդիւնքը. Գարեգին Արք. ԶԵՅ ֆուէ. Ներսէս Արք. 176 եւ 12 ֆուէներ ալ անվաւեր կը նկատուին: Ծափողջոյններու տարափին տակ Գարեգին Արք. կը հուշակուի որպէս 132րդ Մայրագոյն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս: Կը վերցուին իշման սեղանի սեւ վարագոյլը եւ հայրապետական Աթոռին վրայ նստած սեւ փողը: Մինչ էշմիածնի զանգակները կ'աւետեն 132րդ կաթողիկոսին ընտրութիւնը, նորընտիր հայրապետը, յայտնապէս յուզուած, իշման սեղանի առջեւ դրուած ամպիոնէն իր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Աստուծոյ. իր ծնողներուն, Պատրիարք հայրերուն եւ սրբազաններուն՝ Ազգային ժողովի կազմակերպման առթիւ իրենց բարեջան գործունէութեան համար եւ կը պատրաստուի մաղթանքով մը փակել իր խօսքը, երբ սրբազան մը թուղթի կտոր մը կը յանձնէ հայրապետին որ կը կարդայ. կը սահմուկի եւ խեղդուկ ձայնով կ'ըսէ. «Տխուր մի լուր ունեմ հաղորդելիք. բայց չեմ հաւատում: Խորհրդարանի մէջ Ազգային ժողովի վրայ յարձակում գործուել է. Վարչապետ Վազգէն Սարգսեան սպաննուել է եւ Ազգ. ժողովի Նախագահ Կարէն Դէմիրճեանը ծանրօրէն վիրաւորուել է. Ուրիշ սպաննուածներ էլ կան: Շէնքը պաշարումի տակ է»: Մեր զգացած ուրախութիւնը յօդս կը ցնդի ու խոր սուգի կը մատնուիմք: Բոլորս ալ միաբերան կ'աղօթենք զոհուածներուն հոգիներուն համար: Փշրուած տրամադրութեամբ եւ ապագայի ծանր

հետեւանքներու հաւանականութեամբ մտահոգ սրտով էջմիածնէն կը հեռանանք: Երեսանի հրապարակներուն եւ պողոտաներուն վրայ մարտական զգեստով հայ զինուորներ հրասայներու վրայ դիրք բռնած են: Արտասովոր հանդարտութիւն մը կը տիրէ:

Հիւրանոցի սենեակիս հետտեսիլէն զանազան երկիրներ տարբեր լեզուներով մանրամասնօրէն կ'անդրադառնան Երեսանի մէջ գործուած ռիսիկն, միւս չէր, հայկական քաժնէն՝ Առողջապահութեան նախարարը շատ սահմանափակ տեղեկութիւն մը կու տայ: Շա՛տ անհանգիստ եմ: Ինչպէ՞ս հայ մը կրնայ ուրիշ հայ մը սպաննել: Ինչպէ՞ս զինուած հայեր կը յաջողին Ազգային ժողովի շէնքէն ներս մտնել առանց բռնուելու: Ինչո՞ւ այս ռերագործութիւնը, իշխանութիւնը տապալելո՞ւ փորձ մը: Հին հայկական հիւանդութիւնը դարձեալ գլուխը կը ցցէ: Ե՞րբ պատահեր է մեր պատմութեան մէջ որ հայ բազաւոր մը անխռով եւ անարգել գահակալէ: Գիշերը ամբողջ անհուն կ'անցնեն:

Հինգշաբթի 28 Հոկտ. 99.

Ազգային-եկեղեցական ժողովի Բ. նիստը կը սկսի ընկճուած տրամադրութեամբ: Երեկուայ ռիսիկն մասին տարածայնութիւններ կը շրջին. պատգամաւորներէն նկատելի թիւ մը կը բացակայի. Ատենապետը կը յայտնէ որ Ա. նիստի ատենագրութիւնը պատրաստ չէ ընթերցման եւ վաւերացման համար: Կ'որոշուի Ազգային-եկեղեցական ժողովի անունով ցաւակցական գիր մը յղել Հ.Հ.ի նախագահին՝ ստորագրութեամբը ժողովի նախագահ ընտրեալ կաթողիկոսին, Ատենապետին եւ Ատենադպիրին: Կը կարդացուի եւ կը վաւերացուի Ատենադպիրներուն կողմէ խմբագրուած գրութիւնը:

Անդրադառնալով Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կանոնադրութեան վերջնական վերամշակումի եւ վաւերացումի հարցին, կ'որոշուի էջմիածնի մէջ գումարել բացառիկ ժողով մը՝ ոչ աւելի ուշ քան Հոկտեմբեր 2000 թուականը, որուն պիտի մանակցին՝ եպիսկոպոսներ եւ իւրաքանչիւր թեմէ մէկ ներկայացուցիչ: Ժողովի Ատենապետը, ընտրեալ կաթողիկոսի թելադրանքով կը փակէ Ազգային-եկեղեցական ժողովը, առանց ճշտելու կաթողիկոսին օժման եւ գահակալութեան թուականը: Պատգամաւորներէն ոմանք իրենց յուսախարութիւնը կը յայտնեն Վաչէ Սրբազանին՝ կարգ մը կարեւոր հարցերու առկախումին համար: Վեհաբանին առջեւ Վեհափառին հետ պատգամաւորներու լուսանկարումէն ետք, կը վերադառնանք Երեսան: Առիթը կը գտնեմ վեհափառը շնորհաւորելու եւ յայտնելու քրիստոնեայութեան սրտագին շնորհաւորութիւնները եւ հաւատարմական զգացումները: Միեւնոյն ատեն կ'ողջագուրուիմ վաղեմի բարեկամիս՝ Ամեն. Տ. Թորգոմ Պատրիարքին հետ եւ քանի մը անոյշ խօսքեր կը փոխանակենք:

Շատ մեծ է հիասթափութիւնս:

Ահագին ժամանակի վատնում եւ ծախք մէկ ու կէս նիստի համար: Նորոգ հանգուցեալ պետական գոհերու յիշատակը լաւագոյնս յարգած պիտի ըլլայինք եթէ ժողովը լրջութեամբ շարունակէր իր օրակարգը: Ընտրէր նոր գերագոյն հոգեւոր խորհուրդը, կազմուէին մասնաւոր յանձնախումբեր՝ զբաղելու համար մեր եկեղեցիին բարեկարգութեան հետ կապուած կենսական կարեւորութիւն ունեցող հարցերով՝ նոր հազարամեակի սեմին: Միասնաբար խորհրդակցելու եւ դրական եզրակացութեանց յանգելու առիթէն զրկուեցանք: Ճարահատ՝ Բ.Ա.ի գրասենեակը կ'երթամ

Երեւանի մէջ կեցութիւնս կրճատելու նպատակով: Համակրելի հայուհի մը, իմ հայերէն հարցումիս, ինքնաբերաբար, սահուն անգլերէնով կը պատասխանէ: Կատակով կ'ըսեմ. «Հայերէն կը հասկնամ. եթէ կ'ուզէ՛ք ձեր անգլերէնը փորձել, սիրով մտիկ կ'ընեմ, բայց կը նախընտրեմ՝ ձեր գեղեցիկ արեւելահայերէնը ունկնդրել»: Անուշ ժպիտով մը կը քացատրէ թէ չի կրնար փոխել վերադարձի թռիչքին թուականը:

Երեկոյեան կ'այցելեմ Զավադեան ընտանիքին: Մուրճ մուտքէ մը անցնելով, դրացի տիկնոջ մը օժանդակութեամբ կը բարձրանամ երկար հասակ շէնքի մը բարձրագոյն յարկը. որուն հիւրասենեակի պատշգամբէն՝ Երեւանի գեղեցիկ համայնապատկերը աչիդ առջեւ կը փռուի եւ հեռուն՝ երկու Մասիսները կը կանգնին իրենց ամբողջ վեհութեամբ: Զիս կը դիմաւորեն Տիկ. Զավադեանը՝ պեղծ մը անոյշ սիրտ հայուհի մը եւ իր կրտսեր զաւակը՝ Լեւոնը: Հակառակ գաւաթ մը սուրճ միասին խմելու խնդրանքիս, տամ տիկինը ահագին յոգեած է եւ ճոխ սեղան մը շտկած: Շուտով մեզի կը միանան Սերգեյը, Արտաշէսը, Լեւոնի տիկինը՝ Անահիտը եւ իրենց ծագուկը՝ փոքրիկն Սերգեյը: Կը խմեմ մեր հայրենիքին եւ ազգին, մեր ընտանիքներուն եւ սիրելի քացականերուն կենացը եւ ստեղծուած շերմիկ մթնոլորտին մէջ, կը խօսինք սրտքացօրէն, զուարթ եւ լուրջ նկրթբոլորէ:

Սերգեյը տպաւորութիւններս կը հարցնէ Երեւանի մասին եւ ինձի առիթը կ'ընծայէ կրկին գովքը հիւսելու Երեւանի ինքնատիպ գեղեցկութեան: «Մայրաքաղաքին ծրագիրը յղացողները եւ շինարարները քացայայտօրէն մեծութեան եւ գեղեցկութեան զօրաւոր զգայարանով օժտուած ու իրենց ըրածին պատմական

արժէքին գիտակցութիւնը ունեցող մարդիկ եղած են. որոնք յարողած են ամէն շէնքի կառոյցի ճակատին, պողոտայի վրայ եւ այգիի արձանին մէջ՝ մնալուն գեղեցկութեան դրոշմը դնել»: Կ'ըսեմ եւ շինարարներ Սերգեյի եւ Աիտայի կենացը քաժակ կ'առաջարկեմ: «Սովետական շրջանում այդպէս էր» կ'ըսէ Սերգեյ, «խորհրդային միութեան միւս հանրապետութիւններին հետ միշտ մրցակցութեան մէջ էինք եւ շատ լաւ կապեր ունէինք Մոսկուայի հետ, յատկապէս Անտոն Բոչինեանի եւ Կարէն Դեմիրճեանի ղեկավարութեան օրերին: Բոչինեանին Պրիլիանդ Անտոն էինք կոչում, որովհետեւ իր անուշ լեզուով եւ տարած նուէրներով հսկայական գումարներ էր ապահովում մեր հայրենիքին: Նոյն քաղաքականութիւնը վարեց նաեւ Դեմիրճեանը: Այդ հոյակապ շէնքերը, Մեթրոն՝ որ տեսար, կարողացանք կառուցել, Մոսկուայից՝ դէպի մեր երկիր հոսող դրամի շնորհիւ: Իսկապէս հայրենասէր եւ քարի մարդ էր Բոչինեանը: Իր մասին, բեզի համար մի պատմութիւն պատմեմ: Երեւանից ոչ շատ հեռու մի գիւղի մօտ, տեղի է ունենում մի հսկայ համալիրի քացումը, որին հրաւիրուած էր նաեւ Բոչինեանը: Երբ որ հանդիսութիւնը վերջանում է եւ երեկոյեան պատրաստուում են Երեւան վերադառնալու, նկատում են որ գիւղը վերանորոգուած է եւ կերպարանափոխուած, իսկ տների կտուրները՝ արեւի լոյսի տակ փայլում են: Յայտնի է, որ գիւղացիները ինչ որ ձեռով օգտուել են համալիրին յատկացուելիք շինանիւթերից: Պատասխանատուներից մէկը Բոչինեանին յայտնում է որ արդէն իսկ այդ մասին քննութիւն է սկսուել: Բոչինեանն էլ ասում է. «Ա՛յ մարդ, ինչ քննութեան մասին է խօսքը: Ուրախացիր որ գիւղացիները իրենց կեանքի պայմանները

բարեխաղ են»։ Այդպիսին էր Քոչինեանը։ Ցաւն այն է որ այդ աղբիւրը այսօր ցամաքել է։ Երեւանի համար մեր մշակած ծրագրերի իրագործումը, դժբախտաբար, այլեւս չպիտի տեսնեմ։ Հիմա, դրամ ունեցողները, առանց քաղաքացիական ռեւէ էսթեթիկական (գեղագիտական) նկատառումի՝ շէնքեր են կառուցում եւ խանգարում են Երեւանի երկնքի ներդաշնակութիւնը»։

Արտաշէսը կը հետաքրքրուի Լոնտոնահայ համայնքի կեանքով եւ կ'ուզէ կապ հաստատել անգլիարմակ հայ բժիշկներու հետ։ Կը յայտնեմ որ թրիտանահայ բժիշկներու գործունեայ Միութիւն մը ունինք, որ արդէն իսկ կ'օգնէ հայրենիքին եւ կը հաւաստիացնեմ որ անոնք անվերապահօրէն պիտի գործակցին երբ կապը ստեղծուի։ Այս առիթով նիւթը կը բանակ կարօտեալ ազգակիցներու բժշկական դարմանումի հարցին եւ կը յիշեմ դպկադէմ երիտասարդ կնոջ հիւանդ մոմսնին պարագան։ Կը յայտնէ թէ ինք ալ շատ մտահոգ է այդ մասին եւ կը մտածէ ծրագիր մը ներկայացնել առողջապահական նախարարին, ըստ որում, Երեւանի մէջ չորս հիւանդանոցներու մէջ առիթը տրուի հաւասար դարմանումի՝ դրամ ունեցողներու կամ չունեցողներու։ Կը յիշեցնէ որ ներկայիս, Պետութիւնը նւթական շատ ծանր կացութեան մէջ է եւ պարտադրուած է շուկայի տնտեսութեան պայմաններուն հետեւիլ։

Կը յայտնեմ բարեկամիս, որ կը հասկնամ միջազգային դրամատան եւ Արեւմտեան երկիրներու դրամական փոխառութեան պարտադրանքները եւ սակայն շուկայի տնտեսութիւն կոչուած դրութիւնը շատ անգութ է եւ անարդար։ Հարուստը աւելի կը հարստանայ իսկ աղքատը ուղղակի կը նգմուի։ Մեր հայրենիքը կարելի եղածին չափ շուտ

պէտք է պատրաստուի կիրարկելու խառն Տնտեսութեան (Mixed Economy) դրութիւնը ուր Պետութիւնը կը քաջալերէ դրամատէրերուն առաւելագոյն չափով շահիլ եւ իրենց շահածին վրայ՝ եկամուտի տուրք վճարել Պետութեան, որպէս զի, ան ալ՝ կարենայ ձրի ընդհանուր կրթութիւն, բժշկական դարմանում, ընկերային ապահովութիւն հայրայթել ժողովուրդին՝ նման սովետական շրջանի դրութեան, առանց սակայն անոր ամբողջատիրական սկզբունքին։

Լեւոնը իր կարգին կը խօսի հայրենի երաժիշտներու ներկայ դժուարութիւններուն մասին եւ կ'առաջարկէ հայրենիք-սփիւռք մշակութային գետնի վրայ կապելու սերտացումին մասին, որպէս զի հայրենի արուեստագէտներ կարենան դուրս գալ հայկական եւ օտար շրջանակներու մէջ երեւալու համար։ Կը յայտնեմ թէ հայկական շրջանակներու մէջ կարիքը կայ հայրենի արուեստագէտներէն ներշնչուելու եւ խանդավառուելու. միակ դժուարութիւնը նւթական միջոցներու սահմանափակումն է։ Զիշտ ատենն է կը խորհիմ ստեղծելու Հայաստանի հետ մշակութային կապի համաշխարհային կոմիտէ մը, որ իւրաքանչիւր երկրի Հ.Հ.ի դեսպանատան հովանաւորութեան տակ սիւղեմաթիք կերպով կազմակերպէ հայրենի արուեստագէտներու հիւրախաղերը, նաեւ սփիւռքահայ արուեստագէտներու այցելութիւնը հայրենիք։ Դեսպանատուներու օժանդակութիւնը անհրաժեշտ կը նկատեմ որպէս զի չկրկնուին Լոս Անջելէսի մէջ պատահած խայտառակութեան նման դէպքեր։ Օտար շրջանակներու պարագային կը դժուարանայ հարցը, որովհետեւ, տեղական արհեստակցական միութիւններու արտօնութենէն կախեալ է, եւ անոնք յաճախ կը մերժեն՝ տեղւոյն

արուեստագետներուն անգործութեան պատրուակով:

Տանտիկինը, որ անընդհատ շարժման մէջ է, մեզի թէյ կը հրամցնէ կը նստի եւ շունչ մը կը փաշէ: Ինքն է Անհատը՝ իր հարսը, լայն հետաքրքրութիւններ ունին եւ հարցումներ կը հարցնեն Լոնտոնահայ համայնքին մշակութային կեանքին մասին, բրիտանական վարչաձեւին. Արքայական կեանքին, իշխանուհի Տայանայի եղբրական կեանքին. կինօ ժապաւնի աստղերու մասին, որոնց կ'աշխատիմ գոհացուցիչ պատասխաններ տալ: Ջալադեանները գաղափարապաշտ, հաւատաւոր, գործունեայ հայեր են եւ իւրաքանչիւրը իր մարզին մէջ անդամուկ լծուած է հայրենակերտումի գործին: Ուշ ատեն կը բաժնուիմ իրենցմէ անմոռանալի գիշերուայ մը գեղեցիկ յիշատակը սրտիս մէջ: Արտաշէսը եւ Լեւոնը ինքնաշարժով գիս Արմենեա հիւրանոց կը հասցնեն: Դուռը հազիւ բացած չորս կինը գիս յանկարծ կը շրջապատեն եւ դրամ կը մուրան: Երկու թիկնապահներս խստիւ կը յանդիմանեն եւ կը սպառնան զանոնք ռստիկաններու յանձնել: «Ասոնք մուրացկաններ են, որոնք հաւանաբար մի մարդու համար գործում են», կ'ըսէ Արտաշէս: Երբեք պէտք չէ փաշալիքել, որովհետեւ հիւրանոց եկող տարներէն ալ կը մուրան եւ մեր ազգին անունը կ'անպատուեն:

Ուրբաթ 29 Հոկտ. 99

Առաւօտեան, ընդառաջելով Աշոտ Ղազարեանի հրաւերին, կ'այցեցիմ ՀՔԸՄ-ի Երեսանի գրասենեակը՝ շարունակելու համար Բարեգործականի մասին մեր խօսակցութիւնը: Երբ կը հասնիմ Հայաստանի Ամերիկեան համալսարանի շէնքը, Պր. Ղազարեան ինքնաշարժով դուրս կ'երթայ: Առաջնորդս՝ Պր. Վարդան Մուկիկեան, համակրելի եւ բարեկիրք

երիտասարդ մը, գիս կը տանի ՀՔԸՄ-ի կեդրոնատեղին որ կը գտնուի շէնքին ետեւի անկիւնը. լաւ կահաւորուած աշխատասենեակ մը՝ օժտուած արդիական յարմարութիւններով: Ինքն է ֆարտուղարուհի մը ամէն օրուայ լրաքաղը կը պատրաստեն հայերէն եւ անգլերէն լեզուով եւ Նիւ-Եորքի Հ.Բ.Ը.Մ-ի կեդրոնը կը ղրկեն: Շահեկան տեղեկութիւններ կու տայ Հայաստանի մէջ բարեգործականի գործունէութեան, ինչպէս նաեւ համալսարանին մասին ուր համալսարանականներ Մագիստրոսական Աստիճանի (M.A.&M.S) երկամեայ դասընթացներու կը հետեւին չորս միւթերու մէջ, որոնք քմական զարգացումով մը պիտի բազմանան, սկսելով առեւտրական վարչագիտութիւն, ֆաղաֆագիտութիւն, ճարտարագիտութիւն միւթերէն եւ ընդգրկելով առողջապահութիւն, իրաւաբանութիւն եւ քնապահպանութիւն միւլդերը: Կ'այցեցիմ համալսարանի գրադարանը որ մասնագիտական եւ գեղարուեստական գիրքերու օգտագործումի արդիական մեթոտով օժտուած է: Հանելի է տեսնել երկանո հայ ուսանողներու ներկայութիւնը սերտողութեան պահուն:

Հ.Բ.Ը.Մ.ը Երեսանի մէջ բացած է կարօտեայ հայրենակիցներու եւ որբերու համար ապուրի-խոհանոցներ (soup-kitchen) որոնց կ'նկատու, Լոնտոնի մէջ ալ տարի մը առաջ հանգանակութիւն եղաւ: Անհամբեր եմ տեսնելու թէ ինչպէս կը գործեն այս ապուրի խոհանոցները: Երեսակայութեանս մէջ արդէն իսկ Տիֆընգեան պատկեր մը յօրինուած է, իրենց պնակներով պոչ բռնած աղջատներու: Առաջնորդս գիս կը տանի Երեսանի Արարկիթի շրջանի ճակիկն պիտներական պալատը, որ Հ.Բ.Ը.Մ-ի կողմէ գնուած, նորոգուած եւ կահաւորուած է: Շէնքին մէջ սրահ մը,

շնորհիվ ճաշարանի վերածուած է, ուր ամէն օր, բացի կիրակիէ, շրջանին կարօտեալ ազգակիցները եւ որբեր երկուսեռ՝ մաքուր սեղաններու շուրջ նստած կը ճաշեն: Որքան սխալ եւ անարդար է ապուրի-խոհանոց որակումը: Սրահին ապակեայ դուռէն, խորունկ գոհունակութեամբ եւ յուզումով կը դիտեմ այս տեսարանը եւ վերակացուն չի հասկնար թէ ինչո՞ւ չեմ ուզեր սրահէն ներս մտնել. իմ ճանջցած եւ սիրած Բարեգործականս՝ դարձեալ իր նախախնամական դերին մէջ է:

Կ'այցելեմ նաեւ այս Հայորդաց Տան մնացեալ մասերը - լողարան, մարզարան եւ դասարաններ ուր շրջանի երկսեռ դպրոցականները, հինգէն մինչեւ տասնութը տարեկան, դպրոցական սովորական ժամերէն վերջ, երկուէն մինչեւ եօթը, մանկավարժներու հսկողութեան տակ, կը զբաղին մարմնակրթականով, ձեռնակն աշխատանքներով - լուսանկարչութիւն, ատաղձագործութիւն, կար եւ ձեւագիտութիւն, նատրակի, երաժշտութեան, դաշնակի, լեզուի եւ պատմութեան դասերով: Ներկայ կ'ըլլամ դաշնամուրի դասի մը ուր ուսուցչուհի մը կը մարզէ խոստմնալից աղջնակ մը: Այս աշխատանքներու վարիչներուն կը բացատրեմ, որ քանի մը ամիս առաջ՝ Անգլիոյ կրթական նախարարութիւնը 50 միլիոն սթերլինգի (\$80 միլիոն Ա.Տ.) յատկացում մը ըրաւ՝ Անգլիոյ դպրոցականները փրկելու համար փողոցի ապականիչ կեանքէն:

Բարեգործականը կ'օգնէ նաեւ ձմեռուան եղանակին ֆաղափապետարանի դպրոցներու ջեռուցումին: Այս շէնքին մօտ է նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի վերանորոգման գեղահատական կեդրոնը. (Plastic Surgery) իր 70 հոգինոց անձնակազմով ուր ճրիարար կը դարմանուին Հայաստանի

Աղէտի շրջաններէն եւ տարբեր կողմերէն՝ հաշմաւածներ եւ վնասուածներ: Կը վնարեն անոնք, որոնք բարեձեւութեան համար գործողութեան կ'ենթարկուին:

Կը հարցնեմ թէ Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամը մարդասիրական ինչ օգնութիւն կ'ընծայէ: Տարտամ պատասխաններ կուտան եւ կ'ըսեն թէ Հ.Հ.Հ.ն իր միջոցները կեդրոնացուցած է ճանապարհաշինութեան վրայ: Խորունկ ցաւ եւ խարուած կը զգամ: Հ.Հ.Հ.ի Բրիտանիոյ մասնաճիւղին Ատենապետի հանգամանքիս բերումով, Լոնտոնի հիւսիսային թաղամասերուն մէջ, երկու բարեկամներով տունէ տուն պտըտած եմ եւ հաւաստիացուցած որ հաւաքուած դրամը պիտի յատկացուի աղէտեալներուն, որբերուն եւ զրկուածներուն: Մարդկային կեանքի ապահովումը, կարօտեալներուն օգնութեան հասնիլը, տառապեալներուն ցաւին ամոռումը, անյետաճեղիքէն աւելի գերադաս կը նկատեմ քան ճանապարհներուն շինութիւնը: Կը յիշեմ, քանի մը տարի առաջ աղէտի շրջանը այցելած մտերիմի մը փորձառութիւնը՝ Լորտ Պայրըն դպրոցէն ներս: Պզտիկ աղջնակ մը հիւրերուն ի պատիւ Ave Maria կ'երգէ այնպիսի յուզիչ ձայնով որ արցունք կը խլէ շատերու աչքերէն: Երբ բարեկամս կը մօտենայ երգիչին եւ տարիքը կը հարցնէ, կ'ըսէ թէ տանելինք տարեկան է: Տասնեկինք տարու պարմանուի մը՝ տասը տարեկան աղջկայ մարմնով: Կ'արժէ մտածել թէ որքան առողջ երիտասարդ սերունդ պիտի ունենայ մեր ազգը, եթէ հոգ չտանինք այօրուան մեր պարմանքներուն: Անձնապէս, կը խորհիմ, որ Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի անմիջական պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ՝ նախ եւ առաջ փրկել Աղէտի շրջանի մեր հարազատները, որոնք երկրաշարժէն

տասն եւ մէկ տարիներ ետք տակաւին մետաղէ ու տախտակէ տնակերու մէջ կը չարչարուին:

Ազնիւ առաջնորդիս շնորհիւ կ'այցելեմ նաեւ Թէֆէեան Մշակութային Միութեան Երեսանի կեդրոնատեղին, որուն գոյառու միմ խանդավառ ջատագովը եղած եմ տարիներ առաջ Լոնտոնի Թէֆէեան թրասքի խնամակալութեան մէջ: Կեդրոնի վարիչը՝ Ս. Սարգիսեան, համակրելի երիտասարդ մը, մեզի ցոյց կու տայ շէնքին սրահը, գրադարանը եւ առեւտրական օտար ընկերութեան մը վարձուած բաժինները: Արդիական յարմարութիւններով օժտուած գեղեցիկ շէնք մը, որ դժբախտաբար պարսպ է եւ հոգի չունի: Լոնտոնի մէջ կ'երազէիմք որ կեդրոնը երեսանի մ'աւտրականութեան ժամադրաւայրը պիտի դառնար: Վարիչը կը նկարագրէ թէ ի՞նչ հոգածութեամբ եւ խնամքով, բացառիկ նկարահանողէս մը կազմակերպուած է սրահին մէջ եւ սակայն, քացի քանի մը մասնագէտներէ, չէ յաջողած ներգրաւել գեղարուեստասէր հասարակութիւնը: Կը նկատեմ որ պատին վրայ պատուոյ արձանագրութեան մէջ յիշուած են անունները նուիրատուներուն քայց մոռցուած են անունները Լոնտոնի Թէֆէեան թրասքի խնամակալներուն, որոնք մարմին տուին գաղափարին եւ նախանձախնդրութեամբ հետապնդեցին անոր իրագործումը:

Ժամը 4-ին կ'այցելեմ քառեկամիս՝ Ակադեմիկոս փրօֆ. Կոստանդին Գարակէօզեանին իր տունը: Սանդիաշարփի քաղաքներուն փայտերը անյայտացեր են 1991-94 ձմեռներու սաստիկ ցուրտին դէմ պաշտպանուելու համար: Կը ծանօթանամ Տիկ. Կոստանդեանին եւ իր ամբողջական դստեր: Փրօֆէսորը, ամբողջովին կլանուած է իր մասնագիտութեամբ՝ մասնիկային

կենսաբանութիւն (Molecular Biology), եւ կը բացատրէ՝ հայկական հիւանդութեան ախտաճանաչումի իր կատարած հետազոտական աշխատանքը: Կը ծրագրէ Միջազգային Ընկերակցութիւն մը (consortium) ստեղծել, որուն կեդրոնը ըլլայ Երեսանի Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի իր գլխաւորած մասնիկային կենսաբանութեան ինստիտուտը: Մրտի մմումով կը նկարագրէ Ակադեմիայի ծանր դժուարութիւնները ուր նախնական պայմաններու տակ՝ գիտնականներ, կը շարունակեն աշխատիլ եւ շատեր ալ ճարահատ կ'արտագաղթեն: Կը ցաւակցիմ իրեն եւ ինչ մը յուսադրելու համար զինք, կը յայտնեմ որ Բրիտանահայ Խորհուրդի խոստացած համակարգչները պատրաստ են եւ շուտով պիտի առաւելին: Փրօֆէսորը, հանելի խօսակից մըն է եւ հոգածու, կենցաղագէտ հիւրընկալ մը: Ամենէն աւելի զիս կը տպաւորէ իր համեստութիւնը եւ շեշտուած հայասիրութիւնը: Ինչ յաջողութիւն որ ձեռք ձգէ կ'ուզէ որ հայութեան վերագրուի եւ պատիւը իր ընկերներուն ու հայ ազգին երթայ: Տիկին Գարակէօզեանին անհամբաւութեան պատճառով կը կրճատեմ այցելութիւնս: Կը խոստանամ Լոնտոն վերադարձէս առաջ կրկին հանդիպիլ:

Հիւրանոցի սենեակիս մէջ օրուայ անցուղարձերուն կը հետեւիմ հայկական հեռուեսիլէն որ իր Ղօղանջ Թիշատակի յայտագրով կ'անդրադառնայ ուրքը նահատակներու կեանքին եւ գործին, դասական եւ կրօնական երաժշտութեան ընկերակցութեամբ: Արամ կաթողիկոսը ժամանած է մասնակցելու թաղումի արարողութեան: Իր խորին վշտակցութիւնը կը յայտնէ ՀՀ-ի նախագահին, պետական կազմին եւ ժողովուրդին: Սուգի օրեր են եւ փակ են թաղութները եւ համերգասրահները: Խօսնակը կը

յայտարարել որ ռաբը նահատակներու մարմինները օփերայի շէնքը պիտի փոխադրուին Շարաթ օր, քաղաքական յարգանքի համար եւ յաջորդ օրն ալ՝ թաղման արարողութիւնը պիտի կատարուի: Հինգ յանցագործները յանձնուած են իշխանութեան եւ ազատ արձակած են պատանդ բռնուած երեսփոխանները: Օտար պետութիւններու բարձրաստիճան ներկայացուցիչները ներկայ պիտի գտնուին յուղարկաւորութեան:

Շարաթ 30 Հոկտ. 99

Երեւանեան առաջին անձրեւոտ առաւօտը: Տխուր օդ՝ տխուր առիթով: Քայլերս ինքնաբերաբար կ'ուղղուին դէպի օփերայի շէնքը եւ կը միանամ սգաւոր բազմութեան: Ոստիկանութիւնը նրբօրէն կարգ ու կանոն հաստատած է: Նախարար Էշոնարդ Պետրոսեանի բաց դագաղը կը բերուի հանդիսատի կերպով սգաւորներու շփախումքի մը ընկերակցութեամբ: Ատեն մը վերջ, ատոր կը յաջորդէ Վարչապետ Վազգէն Սարգսեանի բաց դագաղը սգաւորներու զինուորական շփախումքով մը: Թանձր տխրութիւն մը կ'իջնէ բոլորիս վրայ: Կիները լուռ կ'արտասուեն: Օփերայի շէնքէն եկեղեցական սրտայոյզ երաժշտութիւն մը դուրս կը հոսի: Կէսօրին երբ հիւրանոց կը վերադառնամ, կը տեսնեմ Արովեանի վրայ՝ հոսքը սգաւորներու, առանձին, գոյգ գոյգ կամ ընտանիքով, որոնք օփերայի շէնքը կ'երթան, իրենց յարգանքը յայտնելու:

Հիւրանոցի մուտքին, սպիտակահեր հայ թաւ-շուքակահար մը, աթոռակի մը վրայ նստած՝ հայկական քաղցրաթախած եղանակ մը կը նուագէ: Օտար գոյգ մը, յափշտակութեամբ կ'ունկնդրեն մինչեւ վերջը ու յետոյ, քաղաքավարօրէն գումար մը կը դնեն պնակի մը մէջ: Կը մօտենամ երաժիշտին,

շնորհակալութիւն կը յայտնեմ իր առթած վայելքին համար: Կը հետաքրքրուի Անգլիոյ հայութեան կեանքով: Կը կարծէ որ 100,000 հայեր կան: Կ'ըսեմ. «տասը հազարի մօտ ենք, թէեւ, երբեմն կը կարծեմ թէ հարիւր հոգի ենք միայն»: Պետական օփերայի նուագախումբին մաս կազմած է եւ անհանգստութեան հետեւանքով հրաժարած: Հիմա, օրական քանի մը ժամ նուագելով, պատուաւոր ձեւով իր օրապահիկը կը հանէ: Երեկոյեան դէմ դարձեալ Արովեանէն վեր կը բարձրանամ եւ կը միանամ Ս. Զավադեանին Օփերայի շէնքին առջեւ, հազարաւոր հայերու հետ մեր վերջին յարգանքը մատուցանելու մեր նորոգ հանգուցեալ նահատակներուն: Փողոցը պարպուած է, խանութները փակուած: Քաղաքամայր Երեւանը առգի մէջ է:

Սենեակս կը վերադառնամ ընկնուած սրտով: Կը մտածեմ, ինչո՞ւ այս անիմաստ, վտանգաւոր արիւնահեղութիւնը: Դժբա՛ղդ ազգ ենք: Հայկական հեռատեսիլի Ղօղանջ Յիշատակի յայտագիրը դարձեալ կ'անդրադառնայ սհաւոր պատահարին եւ մի առ մի կը ներկայացնէ՝ անձը եւ հայրենանուէր գործունէութիւնը Ազգային ժողովի նախագահ՝ Կարէն Դեմիրճեանին, վարչապետ՝ Վազգէն Սարգսեանին, Ազգային ժողովի փոխնախագահ Եւրի Բախշեանին եւ Ռուբէն Միրոյանին, նախարար՝ Էշոնարդ Պետրոսեանին եւ երեսփոխաններ՝ ակադեմիկոս Միհայէլ Գոթանեանին, Հենրիկ Արոհեանեանին եւ Արմենակ Արմենակեանին: Յայտագիրը, կէս գիշերը անց կ'աւարտի տուտուկի վշտալի, սրտայոյզ նուագով:

Կիր. 31 Հոկտ. 99

Առաւօտուն, Ս. Զավադեանի առաջնորդութեամբ կ'այցելեմ Հանրապետութեան հրապարակի մօտ գտնուող

Վերնիսաժի բացօթյա շուկան որ Շարաբեի հիփոկի օրերը միայն կը բանի եւ որ այլազան ձեռարդուեստներու գեղօրներու, նկարներու, փայտի փորագրումներու, ոսկեղէն զարդերու նոյն ցուցահանդէս մըն է յատկապէս զբօսաշրջիկներու համար:

Կ'այցեցեմք նաեւ նոր կառուցուող Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի կաթողիկէն, որուն պէթոնէ հսկայական կ'մախքը արդէն իսկ կ'անգնած է: Կը ծանօթանամ կառուցման գլխաւոր պատասխանատուն Վազգէն Պողոսեանին, ինչպէս նաեւ՝ քարապատումի պատասխանատու ճարտարապետ-հանդակագործ՝ Աշոտ Կարապետեանին եւ իրենց շինարար ընկերներուն, որոնք ինծի կը յիշեցնեն մեր պատմութեան անուանի հսկայ վարպետները: Կ'ուսումնասիրեմք Տաճարի մանրակերտը, որ հաւատարիմ մնացած է մեր սրբազան ճարտարապետութեան ոճին եւ լուրջ նկատառութեան առնուած են՝ աճուսդիքի հարցը եւ խորանին գեղազարդումը՝ առաքելական երաժշտական փանդակներով: Հպարտութեամբ կը յայտարարեն որ տաճարը աշխարհի մեծագոյն հայկական եկեղեցին պիտի ըլլայ եւ աւելի քան 1700 հաւատացեալներ պիտի կարենան միասին աղօթել: Կը սպասեն երկրորդ մասնավճարին՝ 2001-ին հայաստանեայց եկեղեցւոյ 1700 ամեակին հասցնելու համար կաթողիկէին շինութեան ամբողջական աւարտումը:

Կ'այցեցեմք նաեւ Տաճարին մօտ հրապարակ մը, ուր կը տեսնենք, պատուանդանի մը մէկ կէտին վրայ միայն յենած տպաւորիչ արձանը՝ հռչակապ ձիւ մը վրայ նստած եւ թուրը պարզած Քաջն Վարդանին: Միակ արձանը ամբողջ երեւանի մէջ որուն վրայ տիրոջ անունը չէ փորագրուած: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի քով պաշտպան Քաջ Վարդանի արձանը՝ շատ

յատկանշական եւ պատշաճ կը գտնեմ:

Հիւրանոցի սենեակիս առանձնութեան մէջ, տխուր սրտով կը հետեւիմ հայկական հեռատեսիլէն ուրբ զոհերու թաղման արարողութեան: Եկեղեցական հոգեպարար երգեցողութիւնը, նորընտիր վեհափառին եւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի սրտաբուխ խօսքերը, Անահիտ Բախշեանի վշտալից ելոյթը, օտար պետական ներկայացուցիչներու ցաւակցական արտայայտութիւնները, համաճառագային տխրամած երաժշտութիւնը զիս տարօրէն կը յուզեն եւ մխիթարելու տեղ աւելի կը խորանայ զգացած ցաւս:

Երկուշաբթի 1 Նոյ. 99

Առիթը կ'օգտագործեմ այցելելու Ամիրեան փողոցի վրայ եւ հիւրանոցին մօտ Եղիշէ Զարեանի անուան թիւ 67 երկսեռ միջնակարգը անցկերէն լեզուի թեքումով: Տնօրէնուհին՝ Արտա Ղազարեան, որ 15 տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէ. զիս կ'ընդունի հարազատի զգացումով: Դպրոցի մասին տեղեկութիւններ կու տայ եւ ի միջի ալլոց՝ հպարտանով կը յիշէ որ Լոնտոնի ներկայ ՀՀ-ի դեսպան Դոկտ. Ա. Սարգիսեանը դպրոցի նախկին աշակերտներէն է: Ինք ալ British Councilի հրաւերով Անգլիա լեզուարանական դասընթացի մը հետեւած է եւ անցկերէն կը խօսի: Կը խօսինք մեր հայրենիքի կրթական ներկայ վիճակին մասին: Կը հաստատէ թէ ներկայիս կրթութիւնը վճարովի է. կը հարցնեմ թէ արդեօ՞ք անգործ եւ աղքատ ընտանիքներու մասնաւոր շնորհ եւ տաղանդ ունեցողները: Կը հաւաստիացնէ որ ձեւ մը կը գտնեն որ չտուածն: Մտահոգութիւնս կը յայտնեմ մեր հայրենիքին գիտական, գեղարուեստական կրթութեան մակարդակին անխուսափելի անկումին՝ եթէ պետութեան ամբողջական

հոգածութիւնը չվայելեն: Տնօրէնուհին լաւատես է եւ յոյսը ունի որ պայմանները պիտի փոխուին: Սփիւռփառապէս նուիրական պարտքին տակն ենք սխաղմաբոխ փնտրել եւ յարատեւօրէն օժանդակելու մեր հայրենիքի կրթական գործին, ինչպէս նաեւ, բժշկական դարմանումի միջոցներուն ապահովումին եւ գիտութեան եւ գեղարուեստի պահպանումին եւ զարգացումին, որոնք տարաբախտաբար անտէր մնացած են: Տնօրէնուհին հրաւերով կ'այցելեմ երկու դասարան եւ կը խօսիմ աշակերտներուն: Առաջին դասարանին մէջ աշակերտները գրած տախտակի վրայ գրուած գրահաշուական հաւասարութիւններ կը լուծեն: Հայ ուսանողներէս ՅՏ տարի բաժնուելէս ետք, առիթը կ'ունենամ հայրենիքս մայրաքաղաքին մէջ հրաշքայ երկսեռ պարմաններու շրջանակին մէջ գտնուելու երջանկութիւնը գգալու, անոնց իմ սէրս յայտնելու եւ ապագային համար սրտատուի մաղթանքներ ընելու: Երկրորդ դասարանին մէջ, հայ գրականութեան դասին ներկայ կ'ըլլամ եւ կը պատմեմ թէ ինչպէ՛ս, շա՛տ տարիներ առաջ, երուսաղէմի Թարգմանչաց Վարժարանին մէջ, առաջին անգամ լսեցի եղիշէ Զարեմց անուրէն եւ սորվեցայ իր «Ես իմ անուշ Հայաստանի բառն եմ սիրում» բերթաւածը ու այդ օրէն սկսեալ հայրենիքս եւ հայ բանաստեղծութիւնը կը սիրեմ: Կարօտս առած՝ յուզումով կը բաժնուիմ հայ դպրոցի ջերմ մթնոլորտէն:

Կը վերադառնամ Արմենեա հիւրանոցը: Սպասման սրահին մէջ կը հանդիպիմ գոյգի մը: Ամուսինը ճարտարապետ է, իսկ իր տիկինը բժշկուհի: Երկուքն ալ անգործ են: Իրենց մէջտեղը բազմոցին վրայ նստած է թուի տիկին մը, Սանթօջ Գումարի Արօրա անունով հնդկուհի մը, որ հիւանդիօրէն արեւելահայերէն կը խօսի: Իր գաւակներով

երեւան հաստատուած է, որպէս զի անոնք, իբրեւ հայ մեծնաւ: Իր ամուսինը, եղուարդ Սասուն անունով գեղանկարիչ մըն է, հարազատ եղբայրը՝ ճարտարապետին, որ Պանկօֆի մէջ արուեստանոց ունի եւ հոն կ'աշխատի ու Հայաստան՝ իր ազգականներուն եւ ընտանիքին նիւթապէս կ'օգնէ: Սանթօջ Արօրան հնդկերէն կը դասաւանդէ երեւանի համալսարանի Պարսկերէնի բաժանմունքին մէջ: Կը շշմիմ պարզապէս: Մեր մօտ, երբ հայ երիտասարդուհի մը անգլիացիի հետ կ'ամուսնանայ, ի յարգանս իր ամուսնին, գաւակը իբր անգլիացի կը մեծցնէ. իսկ, հայ երիտասարդ մը երբ անգլիացի օրիորդի մը հետ կ'ամուսնանայ, ի յարգանս իր կնոջ՝ գաւակը իբր Անգլիացի կը մեծցնէ: Շատ յարգելի են քացառութիւնները: Այս հնդկուհին, հայացեր է, հայերէն սորվեր է եւ իր երկրէն հեռացեր, Հայաստան եկեր է իր գաւակներուն հայ ինքնութիւնը ապահովելու համար իր ամուսնոյն քացակայութեան:

Ակադեմիկոս Փրօֆ. Կոստանդին Գարակէօզեան կու գայ ողջերթի. կ'ողջագոլորուինք. կրկին անգամ ջերմ բառերով իր գնահատմամբ եւ երախտագիտութիւնը կը յայտնէ Բրիտանահայ Խորհուրդին եւ ինծի՝ իր գլխաւորած Molecular Biology Institute-ին ընծայուած օժանդակութեան համար: Իր նուիրումին եւ հմտութեան մեծութեան առջեւ այնքան խոնարհ կը գգամ:

Երեւանի մէջ վերջին իրիկունը Զավադեան բարեկամներուս կ'երթամ, իրենցմէ հրաժեշտ առնելու: Ուշ ատեն կը բաժնուիմ իրենցմէ՝ մեծ դժուարութեամբ: Տասը օր առաջ ինծի անծանօթ ընտանիք հիմա հարազատի պէս կը սիրեմ եւ իրենց մասին միշտ

ֆաղցրորեն պիտի մտածեմ: Ազնիւ, տախուկ, անկեղծ հոգիներ:

Հիւրանոց վերադարձիս, վերջին կարգադրութիւններս կ'ընեմ եւ թեթեւ խոռով մը կ'անցնի սրտէս երբ վաղուայ թոխչիս մասին կը մտածեմ: Մեր առաջնորդ Սրբազանը կարգադրեր է յետաճգել իր վերադարձը մինչեւ Հինգշաբթի օր՝ ներկայ գտնուելու ընտրեալ կաթողիկոսին օծման եւ գահակալութեան արարողութեան: Կէս գիշերին, հիւրանոցի երիտասարդ հաշուակալը դուռս կը թակէ եւ ֆաղափարի կը հարցնէ. «հայրիկ, փակե՛լ է՞ք ձեր հաշիւը»: Դրական պատասխանիս վրայ ներողութիւն կը խնդրէ ու քարի գիշեր կը մաղթէ: Սեփականաշնորհումի քարի՞ջը. քայց ինչո՞ւ կարիքը այս մետասաներորդ ժամու ստուգումին:

Երեքշաբթի 9 Նոյ. 99.

Առտուան ժամը վեցին կազմ ու պատրաստ եմ մեկնելու: Վերջին սիրազեղ քարեւ մը կուտամ հանրապետութեան հրապարակին եւ խոնաւ աչքերով կը դիտեմ շրջապատս, կիսալոյսին նամբայ կ'ելլեմ դէպի Զուարթնոց օդակայանը: Վարորդս սասունցի մըն է չորս գաւակի տէր, որ Ապարանէն Երեւան փոխադրուած է ապրուստը ճարելու համար: Կը պատմէ իր համաֆաղափացիներուն փորձառութիւններուն մասին մինչեւ Ապարան տեղափոխուիլը: Կը յիշեցնեմ իրեն խաչիկ Դաշտենցի Խոզեղան: Երբ կը մօտենանք օդակայանին, երկու երթեւեկի ոստիկաններ նշան կ'ընեն կանգ առնելու: Վարորդիս կը թելադրեմ յայտնել՝ որ Ազգային-եկեղեցական ժողովի պատգամաւոր մը կը հասցնէ օդակայան: Ոստիկաններուն հետ վայրկեան մը տեսնուելէ ետք, կու գայ ինքնաշարժը տաք մեքո ւալիչ առաջ տանելէ ետք դարձեալ կը վերադառնայ

ոստիկաններուն մօտ: Կրկին կու գայ, ինքնաշարժին ֆանի մը կոճակները կը փորձէ եւ կը վերադառնայ ոստիկաններուն մօտ. եւ վերջապէս կը մտնէ ինքնաշարժին մէջ եւ ճամբայ կ'ելլենք: Երբ կը հարցնեմ թէ ի՞նչ էր խնդիրը, սրտնեղած կ'ըսէ. «Միշտ էսպէս են. պատճառ կը փնտռեն որ մեզցնից դրամ առնեն»: Սիրտս կը ցաւի որ օրէնքի պաշտպանները, իրենք օրէնքը կ'անարգեն:

Օդակայանին մէջ ամէն ինչ կարգին է: Անդորրագիրս (Exit Duty) վճարելէ ետք, ֆանի մը վայրկեանի մէջ անցագիրս, պալուսակս եւ թոխչի տումս ամենայն ֆաղափարութեամբ բնակուելէ ետք, կ'անցնիմ սպասման սրահը: Կը Մանթաթալմ Ետա, Salt Lake City բնակիչ ամերիկուիի մը որ Հայաստան հաստատուած իր բոլոր այցի եկած է եւ Ամերիկա կը վերադառնայ: Մեր րազմագան հարցերէն լուրջ զլխացաւ մըն ալ՝ աղանդներու այս ներխուժումը: Ի՞նչ պիտի ըլլայ անդրադարձ մորմուններու կենցաղին յատուկ րազմականութեան տարածումին մեր հայրենիքին մէջ, կը հարցնեմ ես ինձի եւ մտածումս կը պղտորի:

Սրահին մէջ կը հանդիպիմ Հ.Յ.Դ.ի դեկավարներէն՝ Կարօ Արմէնին, որուն՝ 9 տարի առաջ Լոնտոնի մէջ հմտալից դասախօսութեան ներկայ եղալ: Սրտցաւօրէն կը խօսիմք մեր հայրենիքի տնտեսական դժոյղակ կացութեան մասին եւ սոսկալի ռեֆորմներու մասին՝ միջազգային, ֆաղափական եւ ազգային անդրադարձներուն: Կուսակցութիւններու եւ կուսակցականներու գաղափարական համոզումներուն միջեւ տարակարծութիւնները որքա՞ն ենեղած են եւ որքա՞ն հասարակաց գետին մը ստեղծուած է հայրենիքին հանդէպ մեր պարտականութիւններու յանձնառութեան մէջ:

Ակամայ դուրս կը նայիմ լայն պատուհանէն ու ի՛նչ տեսնեմ, անամպ, չինջ մթնոլորտին մէջ վեհապանծ գեղեցկութիւնը մեծ ու փոքր Մասիսներուն աչքս կը շլացնէ: Էջմիածնէն տեսած ձիւնապատ, ալեւոր Մասիսներուն տեղ՝ երիտասարդ, նուրբ, մանիշակագոյն Մասիսներ, որոնց վերջին անգամ մնա՛ք րարով կ'ըսեմ, բիշ մը եւս կը յամենամ այս հրաշագեղ տեսարանին առջեւ եւ ապա, կը կորստուիմ զիս օդանաւ տանող փապուղիին մէջ: Օդանաւին մէջ, մեր Սրբազանին տեղը առած է մայրիկ մը որ Լոս Անճելոս կը վերադառնայ, երեսն մնացած աղջիկէն եւ թոռնիկներէն իր կարօտը առնելէ ետք: Ամերիկայի մէջ իրեն կը սպասեն Հայաստանէն գաղթած երեք զաւակները եւ տասը թոռնիկները: Երբ կը խօսի իր ընտանիքին մասին, աչքերը կարօտի արցունքներով կը լեցուին: Մինչեւ ե՞րբ այս ցրումը եւ անշատումը մեր ազգին. մինչեւ ե՞րբ տարուքերումը հայ մայրիկին եւ մայրիկներուն երկու կարօտներու միջեւ:

Հանգիստ ճամրորդութենէ մը ետք Լոնտոն կը հասնիմ: Մայրիկը կը յանձնեմ Լոս Անճելոս թռչող օդանաւի պատասխանատուներու հոգածութեան: Օդանաւի ելքին Ազգային-եկեղեցական ժողովի Ուրուկուէյի պատգամաւոր՝ Արսէն Աւշարեան կը յայտնէ որ հարկադրուած է գիշեր մը Լոնտոն անցնել: Կ'ընկերանամ իրեն մինչեւ պանդուկը: Կը զարմանայ օդակայանէն առանց ֆնտութեան, խուզարկումի եւ

կաշկանդումի այդքան դիւրութեամբ դուրս գալուն համար:

Հիմա, նստած գրասեղանիս առջեւ, երբ կը գրեմ այս տողերը, աչքիս առջեւէն կը տողանցեն հայրենական տասը օրերուս ուրախ եւ տխուր դէպքեր եւ փորձառութիւններ, հին եւ նոր քարեկամներու դէմքեր, երեսնէն ու էջմիածնէն հոգեգրաւ տեսարաններ եւ սիրտս կը լեցուի հայրենի հարազատներուս հանդէպ ջերմ զգացումներով ու քարի ցանկութիւններով:

Հայրենիքիս ի սրտէ խաղաղութիւն, քաղաքական կայունութիւն, տնտեսական բարելաւում եւ բարգաւաճում կը մաղթեմ, որպէս զի հայրենի հարազատները մարդավայել պայմաններու մէջ՝ բարօր եւ երջանիկ օրեր ապրին:

Հայաստանեայց եկեղեցիին ի սրտէ կը մաղթեմ որ հայուն Աստուածը, մեր նորընտիր հայրապետին քայլերը միշտ անշեղ առաջնորդէ առաջինութեան, բարութեան եւ իմաստութեան ճանապարհէն եւ անսասան պահէ մեր հաւատին միջնաբերդ՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը:

Ականջիս մէջ կը հնչեն Աթաբէկեանի խօսքերը.

«Ազատութիւնը այնպիսի մի բանկագին պարգեւ է որի համար արժէ ամէն զոհողութիւն յանձն առնել»:

ԿԱՐՊԻՍ ԵՍԱՅԵԱՆ